

Kvantmystik i SvD

Dan Larhammar

En artikelserie publicerad på *Svenska Dagbladets* Idag-sida i höstas (23–30 augusti 2006) propagerade entusiastiskt för en rad alternativmedicinska bluffmetoder, särskilt så kallad energimedcin (resonansmedicin, kvantmedicin). Artiklarna var skrivna av Suzanne Schönström som beskrev sig själv som frilansjournalist, shiatsuterapeut och akupunktör. Här granskar jag de märkliga terapier som hon försökte göra vetenskapligt rumsrena.¹ Jag har gjort efterforskningar kring de namn och referenser som nämndes i SvD:s artikelserie för att finna vilket vetenskapligt underlag som existerar för de anmärkningsvärda påståenden som framfördes.

Schönström är anhängare till det hon själv beskriver som holistisk medicin. Hon utövar akupunktur, som trots en viss acceptans inom den vanliga sjukvården ännu knappast uppvisat tydliga effekter som kan skiljas från placebo.² Dessutom utövar Schönström shiatsu som går ut på att trycka på punkter på kroppen med avsikten att ”lösa upp spänningar” och att öka rörligheten i muskler och leder. Liksom akupunktur är shiatsu baserad på ogrundade föreställningar om flöden av energi (*qi*) utmed meridianer i kroppen och åsikten att vissa punkter på huden är förknippade med vissa inre organ. Shiatsu påstås balansera de tänkta energiflödena och därmed åstadkomma läkning och ökad motståndskraft mot sjukdomar. Därtill hävdas att kroppen rensas från gifter, dock är det oklart hur detta skulle kunna tänkas gå till. En utförlig diskussion om den oprecisa och motsägelsefulla användningen av energibegreppet inom alternativmedicin har nyligen publicerats i *Skeptical Inquirer*.³

På Schönströms webbsidor⁴ kan man bland annat läsa ett utdrag ur hennes bok *Kinesisk medicin – traditionell läkekonst i modern tid*.⁵ Avsnittet handlar om betydelsen av att inspektera patientens tunga vid sjukdomsdiagnos: ”Liksom ett löv visar hur trädet mår, avspeglar tungan kroppens inre tillstånd. Genom att titta på tungkroppen och beläggnings utseende kan man förstå om det finns kyla eller hetta i kroppen, hur allvarig en sjukdom är, trolig prognos och så vidare. Förändringar i tungans utseende visar på förändringar i hälsotillståndet. Tungspetsen avspeglar mage, hjärta och lungor. Den mellersta delen visar på kroppens mellersta värmare med mjälte, lever och gallblåsa. Tungans bakre del mot gommen speglar den nedre värmare som omfattar tarmar, urinblåsa och njurar.” Ingen referens ges för dessa sensationella påståenden.

James L. Oschman

En av Schönströms källor för påståendena om energimedcin är James L. Oschman i New Hampshire. Denne har forskarbakgrund som cellbiolog med åtta vetenskapliga artiklar 1970-75 om transport av vatten och kalciumbindning till membraner i vissa ryggradslösa djur. Hans webbsidor presenterar böcker skrivna av honom själv som sägs handla om den vetenskapliga grunden för energimedcin.⁶ Webbsidorna innehåller dock ingen saklig eller specifik information. De båda sidor som ska innehålla vetenskapliga artiklar är tomma och han har inte någon enda vetenskaplig artikel om energimedcin i den allmänna medicinska litteraturdatabasen PubMed. Att personer med forskningsbakgrund hänger sig åt pseudo-vetenskap och använder sin doktorsgrad för att imponera på oinsatta personer är ovanligt men inte helt unikt. Här i Sverige har Sanna Ehdin gjort karriär i alternativmedicinska kretsar genom att hänvisa till sin doktorsgrad i immunologi (egentligen teknisk doktor i bioteknik) men utan att ha producerat någon forskning alls om alternativmedicin.⁷

Oschman för diffusa resonemang om kvantfysik och hävdar att kroppens alla delar kan kommunicera med varandra samtidigt. Han postulerar att många subcellulära strukturer i kroppen är flytande kristaller vilket skulle förklara varför fysisk aktivitet och beröring har terapeutiska effekter. Emellertid behövs inga sådana extraordinära spekulationer för att förklara dessa effekter, det räcker gott med det vi känner till om cellbiologi, neurobiologi och endokrinologi (vilka i och för sig kan vara nog så komplicerade). Vidare hävdar Oschman att ”strålning från händerna” som ger beröringseffekter är välkänd bland sjuksköterskor och alternativterapeuter, dock utan att ange någon källa till vetenskapliga studier. Som så ofta sägs att forskning kring denna typ av påstådda fenomen har svårt att få finansiering eftersom den inte leder till läkemedel. Nedan framgår dock att apparater som säljs inom denna bransch är mycket dyra varför ekonomiska motiv knappast saknas. Dessutom skulle förstås forskning som kunde bevisa dessa anmärkningsvärda effekter kunna belönas med såväl Nobelpris som James Randis ”One million dollar challenge”.

Oschman sägs av Schönström vara rådgivare till National Foundation for Alternative Medicine i Washington D.C. Målsättningen för denna organisation, som Oschman var med och grundade, sägs på deras webbsida vara att identifiera alternativa terapier för behandling av degenerativa sjukdomar.⁸ Informationen är i övrigt ytterst sparsam. Denna organisation ska inte sammanblandas med det federala NCCAM (National Center for Complementary and Alternative Medicine) som tillhör NIH (National Institutes of Health).

Sedan Oschman slutade med sin cellbiologiska forskning på 1970-talet har han varit engagerad i Rolfing⁹, en lära grundad av Ida Rolf på 1950-talet som postulerar att muskulatur har med känslolivet (emotioner) att göra. Därtill har Oschman varit inblandad i ett projekt som studerade holografisk kommunikation mellan delfiner och människor och som leddes av Eldon Byrd som i sin tur har interagerat med Uri Geller. Jag nämner detta för att belysa att det finns gott om varningsklockor att förespråkarna för energimedecin är allmänt okritiska personer som dras till pseudovetenskap och bluffverksamhet.

Innehållslösa förklaringar

I den andra artikeln i Schönströms serie citeras läkaren och psykiatern Eva Henje Blom: ”Om det är möjligt att rätta till en obalans i kroppen på elektromagnetisk nivå innan den manifesterar sig som en faktisk sjukdom, så öppnar det oanade möjligheter. Det tanke sättet har man alltid haft inom både yoga och komplementärmedicin.” Om Eva Henje Blom verkligen kan belägga att man inom yoga *alltid* tänkt sig att sjukdomar har med elektromagnetism att göra så skulle detta vara en häpnadsväckande upptäckt för vetenskapshistoriker. Vidare framgick inte av Schönströms artikel att Blom inte längre är verksam som läkare utan ger yoga och skönhetsbehandlingar med bl.a. akupressur, energibalansering och ”intuitiv healingmassage”, det vill säga ovetenskapliga metoder.

Eva Henje Blom säger vidare att hon funnit läkarutbildningens förklaringsmodeller otillräckliga och därför anslutit sig till Oschmans resonemang om biomagnetiska fält och kvantfysik. Eftersom dessa emellertid saknar förklaringskraft innebär detta att Henje Blom har valt att tro på en helt påhittad förklaring. Det paradoxala är att hon med dessa fantasi-fulla resonemang anser att metoder som healing blir avmystifierade. Men ett fenomen blir inte förklarat genom att man klistrar ett ord på det. När det gäller healing torde suggestion och placebo räcka som förklaringar. Faktum är att Henje Blom försägar sig i intervjun när hon konstaterar att ”med en förklaringsmodell och ett vetenskapligt språk ökar trovärdigheten”. Därmed ökar förstås kommersen, men naturligtvis inte förklaringskraften eller förståelsen av fenomenet. Påståenden som ”informationsinflödet från sinnesorganen sker på kvantnivå och lagras i vävnaden” och ”kroppsmindet kan snabbt mobiliseras till alla krop-

pens celler” är extraordinära och kräver mycket väldokumenterade observationer. Sådana finns inte, utan resonemangen är dimridåer för att förföra oinsatta potentiella kunder med ord som förefaller vetenskapliga men som i själva verket är pseudovetenskaplig jargong.

Fantastiska apparater utan dokumentation

Seriens tredje artikel hävdar att flera apparater kan användas för att mäta inte bara bioresonans utan även halter av olika ämnen i kroppen, både hormoner, signalsubstanser och spårämnen. Schönström har undersökts med en sådan apparat av näringsterapeuten Elena Malmefeldt. Yrkestiteln näringsterapeut är inte skyddad och är därför till intet förpliktigande. En av de kurser som leder till ”diplomerad näringsterapeut” kräver inga förkunskaper och innefattar dubiösa inslag som hårmineralanalys hela 28 timmar och direkt pseudovetenskap som irisdiagnostik (och annan ögondiagnostik) inte mindre än 56 timmar.¹⁰ Elena Malmefeldt sägs på en webbsida hos Center för energimedicin¹¹ vara medlem i NIKA, ett nätverk för integrering av komplementär och alternativ medicin som ska ha startats av riksdagsledamöter. Jag har inte lyckats hitta någon information om detta referensnätverk.

Center för energimedicin säger att bioenergi är den kvantfysiska nivån av människan. Denna bioenergi påstås ha formen av ett nätverk som består av, förutom nervsystemet, speciella energimeridianer. Ingen källa eller förklaring ges till dessa energimeridianer. Bland referenserna finns bl.a. en bok av ovan nämnde Oschman, böcker av kvantmystikerna Danah Zohar och Deepak Chopra (den senare förespråkar dessutom ID, intelligent design), samt *Den självläkande människan* av Sanna Ehdin, utsedd till Årets förvillare 2000.

Elena Malmefeldt använder en apparat kallad DDFAO, den franska förkortningen för ett uttryck som på svenska bör bli ungefär ”datorassisterad diagnos- och funktionsdetektion”, som med hjälp av sex elektroder fästa utanpå huden påstås kunna utföra en fullständig diagnos om hälsotillstånd med specifik information om bland annat inflammationer, hormoner och ämnesomsättning. Den hävdas också kunna göra en utvärdering av patientens psykologiska profil genom att mäta signalsubstanser (neuromediatorer) på specifika ställen. Apparaten marknadsförs av företaget MEDIL.D i Paris som förtäljer att apparaten består av hårdvarukomponenterna en svart låda (!), elektroder och kablar och att mjukvaran är installerad på en dator.¹² Närmare goddag yxskaft än så går knappast att komma. Ingen information på webbsidorna är mer konkret beträffande den underliggande metodologin. Även medicinska resultat lyser med sin frånvaro avseende studier publicerade i vetenskapliga tidskrifter.

Apparaten DDFAO marknadsförs på svenska webbsidor hos Människans Resurser AB¹³ som hävdar att den utvecklats genom bidrag från Ilya Prigogine, Raymond V. Damadian och Rupert Sheldrake. Även om det är förefaller osannolikt att dessa haft med DDFAO att göra så är det icke desto mindre belysande att just deras namn dyker upp i detta tvivelaktiga sammanhang. Prigogine tilldelades Nobelpriset 1977 men skrev efter det en rad märkliga och spekulativa texter som omhuldas av mystiker av olika schatteringar. Damadian har givit viktiga bidrag till utvecklingen av magnetresonansmetoder och ansåg sig ha blivit förbigången när Nobelpriset 2003 gavs till två forskare som utvecklat MRI för avbildning av levande kroppar. Damadian publicerade på egen bekostnad annonser i stora dagstidningar där han framförde provokativa anklagelser mot Nobelkommittén. (Därtill är Damadian fundamentalistisk kreationist som förespråkar en ung jord.) Sheldrake slutligen har under decennier spekulerat om morfogenetiska fält. På grund av avsaknad av evidens och flera andra skäl har hans idéer fått ett mycket skeptiskt mottagande av andra forskare. Däremot har hans idéer, föga förvånande, vunnit gehör i new age-kretsar.

I artikeln om DDFAO och Malmefeldt skriver Schönström att hon får beskedet att hennes ATP "bildas på rätt sätt". Vilken medicinsk journalist som helst skulle omedelbart ha blivit nyfiken på hur i allsin dar apparaten kan avgöra detta genom att mäta på huden. Så icke Schönström som istället hastar vidare till besked om vitaminbrister och att "pannchakrat visar en liten obalans" på grund av omfattande tankeverksamhet. Malmefeldt berättar i intervjun att hon varit så framgångsrik i livsstilsrådgivning åt 70 anställda inom ett företag i konfektionsbranschen att detta nu vill anlita henne för 600 anställda. I sammanhanget hävdar Malmefeldt att metoden ger indikationer om leverns avgiftning, mängden fria radikaler och slemhinnornas status. Man undrar vilket företag som medvetet utsätter sina anställda för sådan humbug.

Malmefeldt spekulerar också om ett samband mellan försvagade bioenergifält och Alzheimers sjukdom och hänvisar till den amerikanske professorn Jerry I. Jacobson. Denne driver sedan många år Perspectivism Foundation och företaget Jacobson Resonance Enterprises i Florida som marknadsför magnetresonansterapi för behandling av Alzheimers sjukdom, Parkinsons sjukdom och epilepsi. Metoden sägs även ha gynnsamma neuroendokrina, neurologiska och psykologiska effekter och påstås vara biverkningsfri. Jag har inte lyckats utröna i vilket ämne eller vid vilket lärosäte Jacobson är professor. Märkligt nog nämner inte företagets egna webbsidor något om att han skulle ha fått denna titel. Sedan 2004 har Jacobson sin behandlingsklinik på Bahamas.

Jacobson har från 1987 och framåt publicerat ett trettiotal artiklar om magnetfält, dels teoretiska spekulativa artiklar, dels studier med ultrasvaga fält i storleksordningen piko-tesla. De flesta av dessa artiklar är i udda tidskrifter med lågt renommé. Hälften av artiklarna är publicerade i *Panminerva Medica* som har en citeringsfaktor (impact factor) på 0,5 vilket är mycket lågt.

Miljardindustri utan seriös forskning

Webbsidor hos företaget Earthpulse (där Bahamas förre hälsominister ingår i Advisory Board), som säljer en apparat för \$499 för biomagnetisk egenbehandling av sömnsvårigheter m.m., refererar förutom till Jacobson även till Hulda Clark, ökad kvacksalvare från Canada som bötfällts i USA för brott mot sjukvårdslagstiftningen, samt forskarna P. A. Anninos och R. Sandyk som sägs ha utvecklat mycket effektiv elektromagnetisk fältterapi som ger snabb och mirakulös lindring av symptom. Sandyk är verksam vid Carrick Institute for Graduate Studies i Florida. Han anger koppling även till ett college på Long Island som ger ingenjörutbildning men finns ej listad bland deras personal. Carrick Institute har även andra forskare som är förknippade med pseudovetenskap och kvacksalveri. Sandyk har publicerat en anmärkningsvärt stort antal vetenskapliga artiklar som ensam författare och många av dessa är i tidskrifter med lågt anseende. Ett ganska stort antal artiklar har publicerats om medicinska effekter av svag elektromagnetism i allehanda sammanhang, men många av dessa studier har låg kvalitet och är bristfälligt gjorda.

Även magnetterapi med svaga permanentmagneter är populära men saknar evidens för effekt vilket kommentades i *British Medical Journal* i januari 2006.¹⁴ Icke desto mindre omsätter magnetterapi i form av band (för handled, knä, nacke eller rygg), skoinlägg och madrasser enorma penningbelopp, mer än en miljard dollar per år globalt. Om dessa svaga magnetfält påstås ha effekter av olika slag på mänskliga vävnader borde man förstås förvänta sig dramatisk påverkan när personer i magnetresonansundersökningar utsätts för magnetfält på flera tesla, men inga tydliga effekter, vare sig positiva eller negativa, har observerats. Det förefaller därför ytterst osannolikt att ultrasvaga magnetfält skulle kunna ha några påtagliga effekter. Därför krävs förstås extra välgrundad dokumentation om någon vill hävda att svaga magneter kan användas för att behandla sjukdomar.

I Schönströms första artikel omnämns förutom DDFAO även apparaterna QXCI-SCIO, Introspect Oberon¹⁵ och LIFE System från Quatum Life.¹⁶ Dessutom publicerade SvD en separat artikel av henne om det ökade intresset för kvantmedicin i Norge. Den norska webbsidan forskning.no hade den 6 september 2006 en artikel av journalisten Ingrid Spilde som sökt information om apparaternas effekter men precis som jag inte funnit någonting som håller för närmare granskning.¹⁷ Försäljningen av apparaterna görs i Norge av firman SCIO vars företrädare Thomas Aksnes hävdar att 10 000 personer behandlats, men som inte vill dela med sig av denna dokumentation. Apparaterna marknadsförs på webbsidan www.scio.as med utopiska påståenden om att i stort sett allt kan behandlas. Apparaterna kostar 100 000 norska kronor eller mer. Där nämns också påpassligt att Aksnes och James Oschman har intervjuats i *Svenska Dagbladet*, ”Sveriges störste avis”, med länk till Suzanne Schönströms artikel. Dessutom finns en länk till en annan artikel som är positiv till energimedecin, nämligen i den grovt pseudovetenskapliga tidskriften *2000-talets vetenskap*.¹⁸ På den kritiskt granskande webbplatsen *Quackwatch* varnar Stephen Barrett för QXCI.¹⁹

Flera företrädare för energimedecin och tillverkare av de apparater som marknadsförs med energimedecinska påståenden deltog i en konferens med rubriken Quantum Medicine Seminar i Sverige 28-29 april 2006 vilket Schönström nämnde i sina artiklar. Seminariet ägde rum i KTH:s lokaler, men KTH som sådant hade inget med arrangemanget att göra. Icke desto mindre finns seminariet listat på KTH:s webbsida med tidigare konferenser på lärosätet.²⁰ En länk från konferensens rubrik går direkt till företaget Xede International i Frankrike som säljer flera av de kvantmedecinska bluffapparaterna.²¹

Akupunktur och shiatsu

Schönströms fjärde artikel tar upp akupunktur och shiatsu i en intervju med Jeremy Halpin som liksom Schönström själv utövar dessa metoder. Halpin sägs vara verksam på ett behandlingscenter tillsammans med healers och zonerapeuter – det vill säga rent ovetenskapliga verksamheter. Halpin är också sedan 1994 verksam som lärare vid Axelsons gymnastiska institut i Stockholm som ger ett stort antal ovetenskapliga kurser om exempelvis bioenergi och resonansbehandling. Att massage och beröring kan ge avslappning och välbefinnande är välkänt och förklaras av hur nervsystemet förmedlar signaler till centra i hjärnan. Det behövs inga kvantmystiska floskler för att förklara detta. Huruvida massage och kroppskontakt kan bota en mängd specifika åkommor på det sätt som påstås av utövare av exempelvis shiatsu återstår att bevisa.

Många frågor – inga svar

Det som kännetecknar budskapet i Suzanne Schönströms artiklar liksom samtliga hennes källor är den totala avsaknaden av konkret vetenskaplig information. Alla källor jag kollat upp har mycket snabbt utlöst varningsklockor i form av välkänt tvivelaktiga personer utan vetenskaplig grund för sina häpnadsväckande påståenden. Personerna har givits falska titlar, är verksamma vid små och okända institut eller privata företag, har egna ekonomiska intressen i verksamheten och har publicerat sina vetenskapliga studier och resonemang, i den mån det överhuvud finns några sådana, i egna böcker utan vetenskaplig expertgranskning eller i vetenskapliga tidskrifter med tvivelaktigt renommé.

Jämför gärna Suzanne Schönströms naivt godtrogna artiklar på SvD:s Idag-sida med journalisten Peter Larssons artiklar i *Eskilstunakuriren* 27-28 november 2006 där han snabbt och effektivt avslöjade en alternativterapeuts orealistiska påståenden och blinda tilltro till sin maskin.²²

Metoder som är avsedda att diagnostisera och behandla sjukdomar är så viktiga att vi måste våga ställa de enkla raka frågorna om någon på ett systematiskt sätt har testat och utvärderat metoderna. Om apparaterna inte fungerar på det sätt som påstås och inte klarar av att göra det som utlovas så kan de vara direkt eller indirekt farliga. Tyvärr har SvD:s Idag-redaktion kaptitalt misslyckats med sitt journalistiska ansvar och förförts av de entusiastiska förespråkarnas låtsasvetenskapliga ordsvada och deras dimridåer – och glömt bort eller ignorerat deras ekonomiska egenintressen. Schönström själv är förstås part i målet och skriver som förespråkare och utövare av alternativmedicin, inte som journalist.

Än märkligare är att Suzanne Schönström och Jeremy Halpin samarbetar med Karolinska Institutets Centrum för studier i komplementärmedicin²³ (de finns dock inte med i KI:s personalregister på webben). På webbsidan Människans Resurser AB som citeras ovan hänvisas för övrigt till en uppsats om energimedicin från Karolinska Institutet skriven av Sven Tostar med Torkel Falkenberg som handledare, det vill säga föreståndaren för detta centrum på KI. Texten har tidigare kritiserats i *Folkvett* av Hanno Essén och Hans Isaksson för bristande vetenskaplighet.²⁴ Men den har redan hunnit bli ett verktyg i marknadsföringen av energimedicenska humbugapparater på samma sätt som SvD:s artiklar.

Dan Larhammar är professor vid Institutionen för neurovetenskap, Uppsala universitet. Han är styrelseledamot i Vetenskap och Folkbildning och var föreningens ordförande 1998–2004.

Noter

¹ Artiklarna i serien om energimedicin hette ”Våra kroppar är levande nätverk” (2006-08-23), ”Dags för helhetssyn i vården” (2006-08-24), ”Datorn spårar näringsbrist” (2006-08-27), ”Poesin inom qi frustrerande för vetenskapen” (2006-08-29), ”Ökat intresse för kvantmedicin i Norge” (2006-08-29), ”Skattkista som inte kan förbises” (2006-08-30), ”Är kvantmedicin en bluff?” (2006-08-30). De två sistnämnda artiklarna skrevs inte av Schönström. Samtliga kan återfinnas på nätet med hjälp av Google.

² C. J. Derry m.fl., ”Systematic review of systematic reviews of acupuncture published 1996-2005”, *Clinical Medicine* 6, 2006, s. 381–386.

³ William H. Baarschers, ”Pep Talk: How to get rid of the energy you don't need”, *Skeptical Inquirer* Jan/Feb 2007, 31(1), s. 51–54.

⁴ www.holistiskmedicin.se

⁵ Suzanne Schönström, *Kinesisk medicin. Traditionell läkekonst i modern tid*, Stockholm: Natur & Kultur, 2004.

⁶ www.energyresearch.bizland.com

⁷ Omfattande dokumentation av Ehdins förvillande verksamhet finns på www.vof.se/ehdin/.

⁸ www.nfam.org

⁹ www.energyresearch.bizland.com/id9.html

¹⁰ www.alfahalsocenter.se/naringsterapeut.php

¹¹ www.centerforenergimedicin.se/terapeuter/elena_malmefeldt.html

¹² www.medild.com/eng/presentation.php

¹³ www.mdrcenter.nu

¹⁴ Leonard Finegold & Bruce L. Flamm, ”Magnet therapy”, *British Medical Journal* 332, 2006, s. 4.

¹⁵ www.novacorp.ru/indexeng.htm

¹⁶ www.quantum-life.com/the_life_system.htm

¹⁷ Ingrid Spilde, ”Tillbyr kvantemagi mot kref”, tillgänglig på forskning.no/Artikler/2006/september/1157457367.28

¹⁸ www.scio.as/dokumenter/2000Talls%20Vetenskap_nr.2_06.pdf

¹⁹ www.quackwatch.org/01QuackeryRelatedTopics/Tests/xrroid.html

²⁰ <https://www.kth.se/aktuellt/kalendarier/old.html>

²¹ www.xede.fr

²² Se www.ekuriren.se/ekuriren/standard_artikel.php?id=499337. För att hitta andra artiklar, byt ut adressens tre sista siffror mot 420, 421 respektive 423.

²³ www.ki.se/csc/, klicka på ”Om oss”.

²⁴ Hanno Essén & Hans Isaksson, ”Energimedicin – nytt paradigm på Karolinska?”, *Folkvett* 3/2006, s. 54–63.